

DÜNYA İNŞASI SÜRECİ VE TÜRK DÜNYASI ADALET KENEŞİ (TÜDAK) TEKLİFİ

Dünya kurmak, bir yönüyle problem çözümüne dayalı yapıların inşası sürecidir. Karşılaşılan meselelere, gelecekte ortaya çıkabilecek başkalarını da tahayyül ederek cevap verme gayretiyle ilerler.

Prof. Dr. Mehmet Akif Okur

Kurumlar tasarlanırken gelecekte evrilebilecekleri güzergahlar, üstlenebilecekleri işlevler de düşünülür. Türk nüfuslu coğrafyada yeniden dünya inşa etme hedefi bakımından Doğu Türkistan'la ilgili olarak tecrübe edilene benzer bir suskunluğun gelecekte tekrarlanmaması önemlidir. Bunun önüne geçmek nasıl mümkün olur? Mevcut güç dengelerinin kısa ve orta vadede büyük ölçüde değişmeyebileceği dikkate alınarak ne yapılabilir? Bir başka ifadeyle, etrafındaki büyük güçlerle doğrudan çatışmaya giremeyecek konumdaki devletlerden isteyebileceğimiz/bekleyebileceğimiz ilk yapısal/kurumsal adım ne olabilir?

Bu soru karşısında, statüsü devletler tarafından belirlenecek ancak faaliyetlerinde özerk olacak, kamuoyundaki itibarıyla etki doğuracak, dolayısıyla kararlarından taraf devlet yönetimlerinin doğrudan sorumlu tutulamayacağı, gelecekte de başka işlevler üstlenebilecek bir teşkilatın oluşumu yönünde adım atılması ilk cevap olabilir: Türk Dünyası Adalet Keneşi (TÜDAK).²

Bu kurum, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin sınırları dışındaki Türk nüfusa yönelik hak ihlallerini araştırmak ve raporlarla kamuoyuna

"TÜDAK, hukuken bir vakıf şeklinde örgütlenebilir. Bu durumda, üye devletler, TÜDAK'a faaliyetlerini kesintisiz sürdürecektir. gelir kaynakları vakfedeceklerdir."

duyurmaktan sorumlu olacaktır. Kurumun teşekkülü için Türk Devletleri Teşkilatı üyelerinin tamamının katılımına da gerek yoktur. Yarıdan fazla üyenin kabulüyle faaliyetlerine başlayabilir. Diğer üyeler tercih ettikleri zamanda TÜDAK'a katılabilirler. Yetki alanının üye devletlerin içi değil dışı olması, egemenlik hassasiyetlerinin TÜDAK'a katılım konusunda mâni teşkil etmesini önleyecektir. Bununla birlikte, bu örgütün dünyanın muhtelif bölgelerindeki Türk azınlıkların durumu hakkında hazırlayacağı raporlarda kullanacağı standartlar, her ülkenin kendi içindeki adalet müesseselerini de dolaylı yoldan destekleyecektir. Devletler sosyalleşen kurumlardır ve dışarda savundukları ilkelerle içerde çelişkiye düşmek istemezler. TÜDAK faaliyetleri ile başarılı olur, üye devletlerin de desteğini kazanırsa çalışma alanını diğer Müslüman toplulukları ve yeryüzünde adaletsizliğe maruz kalan herkesi kapsayacak şekilde genişletebilir.

TÜDAK, hukuken bir vakıf şeklinde örgütlenebilir. Bu durumda, üye devletler, TÜDAK'a faaliyetlerini kesintisiz sürdürecektir. Dolayısıyla teşkilat, gelirleri için her yıl çıkacak bütçelere bağımlı olmayacaktır. Bu mali özerklik, üçüncü devletlerin hoşlarına gitmeyen raporlar sebebiyle TÜDAK üzerinde baskı yapma gayretlerinin sonuçsuz bırakılmasını kolaylaştıracaktır. Üye devletler, vakfın özerk statüsünü gerekçe göstererek gelen baskıları göğüsleyebileceklerdir.

1 Bu makalenin önceki versiyonu Türk Yurdu Dergisi'nde yayınlanmış ve Uluslararası Türk Dünyası Sempozyumu'nda (2022) sunulmuştur.

2 Prof. Dr. Mehmet Akif Okur, Yıldız Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

TÜDAK'a 60 yaş ve üstünde, yüksek mahkemeye üye olma vasıf ve niteliklerine haiz, tercihen kamu görevi yapmış isimler on yıl süreyle bir görev dönemi için atanmalı, ardından da kendilerine emeklilik hakkı verilmelidir. Bu statü, görevde iken gelecek kaygısı hissetmeksizin adil raporlama yapmalarını kolaylaştıracaktır. "Geri çağırma", ancak ağır suçlarla ilgili mahkûmiyet halleri gibi istisnai durumlarda ve üye ülkelerin yarından çoğunun onayıyla gerçekleşmelidir. TÜDAK'a seçilen temsilcilere üye devletlerin her biri kendi vatandaşlığını vermelidir. Böylece, Türk Dünyası vatandaşlığı için ilk somut çekirdek model oluşturulabilir. Bu husus, yine TÜDAK'taki temsilcilerin özgürce araştırma yapmalarını, rapor hazırlamalarını kolaylaştırıcı bir faktör olarak rol oynayacaktır.

TÜDAK, iki Meclisli bir yapı şeklinde tasarlanabilir. İlk mecliste her ülke bir temsilci ile ikincisinde ise nüfusuna göre değişecek sayıda temsilci ile yer almalıdır. Raporlar her iki Mecliste de görüşülmeli, alınacak kararlar ve yayınlanacak raporlar niteliklerine göre belirlenecek çoğunluk oyuyla kabul edilmelidir. Bu sistem, TÜDAK'ın gelecekte Türk Dünyası Adalet Divanı ve Türk Dünyası Meclisi şeklindeki yapılara evrilebileceği ya da bunlara ilham kaynağı olabileceği varsayımı ile teklif edilmektedir. TÜDAK, faaliyetleriyle itibar kazanabilirse başka kurumların inşası için de teşvik oluşturacaktır. Bu "yayımla etkisi", TÜDAK çatısı altındaki başarılı faaliyetlerin meydana getireceği olumlu alışkanlıklardan da beslenecektir.

TÜDAK, raporlama faaliyetleri sırasında bütçesine dayanarak istihdam edeceği kadrodan ve veri toplama hususunda da üye devletlerin bürokrasilerinden istifade edebilir. Ancak, bu ilişki TÜDAK'ın özerkliğine hanel getirmeyecek dengeler dikkate alınarak planlanmalıdır. TÜDAK'a çalışmalarını yürüteceği sembolik niteliğe de haiz bir mekân lazımdır. Bu amaçla Yassıada'nın (Demokrasi ve Özgürlükler Adası) kullanılması düşünülebilir. Böyle bir karara varılırsa, adanın adı 'adalet' vurgusuyla yeniden değerlendirilebilir.

Bugün TÜDAK gibi bir kurumumuz olsaydı, Doğu Türkistan'daki zulmü gizlemek kullanılan birçok yöntem ve iddia hızla geçersiz kılınabilirdi. Çinliler, önce toplama kamplarının varlığını inkâr ettiler ve ABD'nin/Batı'nın komplosuyla yüz yüze olduklarını ileri sürdüler. Kamplarla ilgili verilerin büyük çoğunluğunun Batılı haber kaynaklarında yer alması sebebiyle geniş kitleler bu propagandadan etkilendi. Adaleti savunmak ama bunu yaparken büyük güçler arasındaki rekabetin aracına dönüşmemek hususunda hassas olmak önemlidir. Fakat, bu hassasiyetin istismarına karşı da mekanizmalar geliştirilmelidir. "Aslında ne oluyor?" sorusuna kendi bilgi kaynakları üzerinden cevap arayacak ve bulgularını adalet kaygısı dışında amaç gözetmeksizin kamuoyu ile paylaşacak itibarlı bir kurum bu noktada faydalı sonuçlar üretebilir.

TÜDAK'ın devletlerle ilişkisi dolaylı olacağı için Türk nüfuslu coğrafyanın yanı sıra uluslararası kamuoyundaki inandırıcılığı da yüksek olacaktır. Bu durumdan kurucu devletler de fayda sağlayacaktır. Doğu Türkistan örneğini düşündüğümüzde, kendisini Çin'i eleştirmek hususunda zayıf hisseden ülkeler TÜDAK'ın raporlarıyla adalet katkısı sağlama misyonunu takip edebilecek, gelecek baskılara da "devlet hiyerarşisinin resmi parçası olmayan, uluslararası nitelikte özerk bir kurumun işleyişine müdahale edemeyecekleri" gerekçesiyle cevap verebileceklerdir. Daha sonra da doğru bilgilerin kamuoyunda uyandıracığı hassasiyete işaret ederek, tercih edecekleri yöntemle, adaletsizliğin giderilmesi yönünde muhataplardan talepte bulunabileceklerdir. Kamuoyunda yükselen hassasiyet adaletsizlik yapan güç üzerinde olumsuz davranışlarını değiştirmesi için belirli düzeyde baskı meydana getirecektir. TÜDAK gibi bir kurumun tesisi, büyük devletler arasındaki bilek güreşinin aracı konumuna düşmeden müstakbel adaletsizliklerin üzerine gidilmesine yardımcı olabilir.